

МЕДИЧНА ПРОБЛЕМАТИКА У ТВОРЧОСТІ І. Я. ФРАНКА

Науковий вісник Ужгородського університету. Серія: Філологія.

Випуск 2 (36) 2016

81'42:61]:821.161.2 Франко.09

Турган О. Медична проблематика у творчості І.Я.Франка; 14 стор.; бібліографічних джерел – 12, мова – українська.

Анотація. У статті аналізуються деякі аспекти медичного дискурсу в творчій спадщині І. Франка, що виявляються на рівні проблематики, образної і генологічної системи, а також філософських, морально-етичних, естетичних поглядів митця.

Ключові слова: творчість, психоаналітика, автор, образ, записки, історія хвороби, екзистенційні стани.

«... це був велетень, таких людей я в життю не стрічав»

М. Вороний

Літературу ріднить із медициною людина. Лікарі, маючи знання з медицини, позбавляють людину від страждань. Традиційна вимога медицини – лікувати хворого, а не хворобу. О. Герцен наголошував: «Література не лікар, а біль». Саме література як один із найуніверсальніших видів мистецтва пробуджує й виховує в людині людяне, глибоку душевність і духовність, високі моральні якості.

Визначаючи «завдання й найважливі цілі літератури», І. Франко вказував на найбільшу вартість нової реальної літературної школи, яка «втягувала» в літературу і психологію, і медицину та патологію, і педагогію, і другі науки: «Тота наукова підкладка і аналіз становить іменно найбільшу вартість сеї нової літератури проти усіх давніших, вона запевняє довговічну стійність творам таких писателів, як Діккенс, Бальзак, Флобер, Золя, Додде, Тургенєв, Гончаров, Лев Толстой, Фрейтаг, Шпільгаген і др.» [9, с. 12].

Іван Франко вражає своєю універсальністю. Закроений на геніальність, він залишив творчу й наукову спадщину, яку неможливо охопити. Поет, прозаїк, драматург, перекладач, літературний критик, журналіст, соціолог, філософ, культуролог, фольклорист, етнолог, літературознавець, історик, політолог, економіст, правознавець. Він «...є одним із найпослідовніших будівничих української європейської культури, бо саме він вступив у системний діалог з культурами інших народів, заклав добротні основи для живого культурного контакту України зі світом» [1, с. 40].

За мету у цій статті поставлено простежити реалізацію медичної проблематики в художній спадщині І. Франка, місце її у творчому універсальності митця. У творчості І. Франка простежується медична тематика: створені образи різного типу лікарів, відтворені різні екзистенційні стани людини, розкриті вітальні і мортальні універсалиї, осмислені найрізноманітніші філософські питання. Як вказує М. Жулинський, – «Іван Франко дуже часто звертався до проблеми єдності двох начал у людині й природі – любові і ненависті, доброго і злого, що, на його думку, спроможне дати ціліс-

ність душі. Ангелологія Івана Франка базована на принципах дуалізму, до пізнання якого він звертався повсякчасно. Вивчав він учення богумилів, маніхейців і гностиків, з особливою увагою студіював іудейсько-християнську ангелологію, тому його, Франкова, культурософія вибудована на засадах дуалізму» [1, с. 44].

Завдяки психоаналітичному підходу І. Франко заглиблювався в проблему двійництва: у 1881 р. – у «зимовій казці» «Поєдинок», подаючи до неї автограф із Гете «Дві душі живе в моїх грудях», у 1887 р. – пише польською мовою роман «Лель і Полель», в якому своєрідно досліджується морально-психологічна драма роздвоєння героя-інтелігента. У 1889 р. у поемі «Похорон» розкриває сумнівні й розчарування людської душі, роздвоєння людини, осмислює морально-філософський зміст відступництва і зради своєму покликанню і призначенню.

У першій філософській поемі «Святий Валентій» (1885 р.) письменник створює образ лікаря зі складною суперечливою еволюцією внаслідок прийняття ідей християнства. Про історію задуму цієї поеми І. Франко ділиться з М. Драгомановим у листах від 14 та 25 лютого 1886 р. У листі від 14 лютого 1886 р. письменник пише: «Не знаю, що Ви скажете на таку думку – розпочати теологічну війну белетристичною ракетою. Є у мене готовий перший Entwurf поеми на релігійну тему. Основою взята легенда, котру я колись чув від мого покійного батька: про лікаря Валентія, котрого всі люди дуже любили і котрий, ставши християнином, почав просити бога, щоб той спас його від людської любові і дав би йому таку слабкість, котрої б усі люди перелякалися і відступились би від нього. От бог і дав йому епілепсію, в котрій він і помер, і по ній та слабкість і названа «слабкість святого Валентія» [11, с. 28]. Автентичний переказ цієї легенди у розповіді батька письменника поміщений також у ж. «Житє і слово» (1894 р.) і використовується в автобіографічному оповіданні «У кузні» (1902). Сюжетна канва поеми ґрунтується на духовних пошуках і роздвоєності римлянина Валентія. На початку твору дається характеристика становлення

Валентія як лікаря: «...Все дали йому боги, / Чим людська жинь краситьс: красоту, / Здоров'я, силу, розум і талант, / Високий рід, багатого вітця. / І люди все дали йому, що тільки / Найкращого, святого дати могли: / Любов і приязнь, світлий скарб знання, / І штуки блиск, бажання ідеалу. / І він платив подякою богам, / Любовою людям» [6, с. 15]. Автор наголошує на засвоєнні ним філософських й літературних праць Гомера, Стагірита, Епікура, Епіктета. Але особливим його завданням було «...до дна заглиблювати зв'язки ті таємні / Між людським тілом і його життям / А безконечним творенням природи» [6, с. 15]. Науку лікаря Валентій здобував із праць і практики відомих і прославлених античних лікарів Асклепія, Галена й Гіпократта, саме за їхніми вченнями «слідив цілющі впливи сил природи, / Зір, воздуху, води, тепла й морозу, / Каміння, цвітів, органічних соків / На людське тіло» [6, с. 15]. З цієї характеристики свого героя проглядається своєрідне інтертекстуальне дослідження І. Франком культурних явищ, апелювання до різних наук – медицини, психології, історії, культурології, філософії тощо.

Саме завдяки магічним лікарським діям Валентія, чародійному впливу «його очей, і рук, і слів, і духу» до нього, мов на прощу, йшли люди, «Багаті й бідні, хорі і здорові; / Одні, щоб користатись з його знання, / Відискати утрачене здоровля – / А то, щоб щедрості його благодати / О дар, а то, щоб хоч побачить в очі / Такого лікаря...» [6, с. 16]. Спілкування з людьми, допомога й лікування їх, втішення зневірених, занепалих тілом і духом, спрямування енергії на діяльність в інтересах громади приносили Валентію наснагу, відчуття внутрішньої гармонії, глибокий сенс буття – «Любов людей не прикрилась йому, / А додавала сил нових до діла; / Подяка бідних не псувала серця / Його, а вказувала серце щире / В нужденних лахах, – і збільшала ще / Любов його до всіх людей» [6, с. 16].

Ці описи ставлення лікаря до хворих можуть стати джерелом, мудрим повчанням для майбутніх лікарів, полегшити їм завдання проникати у «внутрішню картину хвороби» (Р. Лурія), а також сприяти становленню й розвитку медичної деонтології як науки про основні принципи відповідної поведінки лікаря біля постелі хворого.

Звичайно, що медична проблематика в цій поемі поєднується зі складними філософськими, світоглядно-соціальними, морально-етичними питаннями, моделюванням особистісної життєвої ситуації автора. На останній проблемі, зокрема, зупиняється П. Ляшкевич у статті «Дві хвороби Святого Валентія» [3].

Взявши за основу поеми фольклорний переспів агіографічного тексту, І. Франко вибудовує складний сюжет, вводить ряд персонажів, які не згадуються в народній легенді. У поемі, крім Валентія, діють його батько – родовитий римський патрицій, старий аскет, наречена героя –

Сільвія, священник Памфілій, символічний демон ненависті.

Образ старця-аскета – «проблемно-вузловий, художньо сконструйований І. Франком для сюжетотворчої зачіпки й психологічних колізій...» [3, с. 172]. Саме чернець-аскет дає поштовх до духовної кризи лікаря й спричиняє його хворобу. Чернець з'являється зранку до відомого й шанованого народного лікаря-цілителя, по-сучасному, екстрасенса. Незважаючи на неприємну зовнішність ранішнього гостя, його брутальну поведінку («Високий старець в драному хітоні, / З сріблитою по пояс бородою / І з босими, кривавими ногами. / Лице його глибокіло якось гордо / І враз тривожно; очі з ям глибокі / Блищали острим надприродним блиском» [6, с. 18]), лікар Валентій приймає його чуйно і тепло.

Дивний старець переконує молодого Валентія в тому, що його вся лікарська практика – «засліплення», що любов до людей – «грішна», протилежна богам, «найтяжче прокляття». Саме після діалогу Валентія з дідом-аскетом почалася деградація лікаря, його давні сумніви перетворилися в зневіру, у бажання рятувати себе, власну душу: «В душі його під напором страшних / Старечих слів вже пукла милозвучна, / Жива струна гармонії чуття / І розуму, упала віра в себе, / І в труд свій, і в людей; на світ цілий / Він глянув враз мов іншими очима!» [6, с. 21]. Валентій, довідавшись про Благу Вістку від Христа до покаяння, покути й самозречення, прагне цілковито служити Богові. Ідеалом його життя стає усамітнення в пустелі, де можна день і ніч славити Творця. Він не усвідомлює, що саме його допомога як професійного лікаря ближньому стала би найприйнятнішим варіантом християнського служіння. Історія медицини й культури знає приклади таких святих лікарів (Пантелеймон-цілитель, Джузеппе Москатті та ін.). Як підкреслює П. Ляшкевич, у поемі І. Франко, «можливо, підсвідомо, змодельовану свою власну екзистенційну ситуацію взаємин творчої одиниці із суспільністю, недвозначно показав, як надмірне ангажування до громадських справ, до суспільних проблем під тиском людей чи обставин спричиняє в людині опір і розчарування... Якраз у 1885 році, коли писалася поема, різко загострилися непорозуміння між Франком і Драгомановим. Вони були жорстоким психологічним ударом для молодого письменника і мали фатальний вплив на його психіку...» [3, с. 178].

Морально-етичне переродження героя найглибше передається в діалозі Валентія з ієреєм Памфілієм, який взявся хрестити лікаря після втечі в пущу і повернення в дім батька. Слова Валентія – «Іду туди, де менш покус до зла», «Я не герой, я зла не переможу» – засвідчують його схилення в бік пасивності, втечу від життя, ілюзорне самовдосконалення. Саме така еволюція в поглядах героя веде його як до духовної, так і фізичної загибелі... Турбота батька, нареченої Сільвії, лікаря Памфілія, не

полегшують страждань Валентія. І. Франко як глибокий психоаналітик і як людина, наділена талантом митця, передає страждання лікаря, його видіння, хворобливий нервовий стан, боротьбу в душі «страху і гніву», любові й ненависті, зовнішні зміни в портретній характеристиці («лице... спокійне, зимне, ба, понуре навіть, / З немилим виразом покори тої, / В котру маскуєсь гордість» [6, с. 34]; «мов труп, стояв Валентій» [6, с. 31]), фізичні муки («Розігріта кров / Мов молотами стукала у жилах, / До висків тислась; в мряці танцювали / Червоні рожі пред його очима / І щось в ухах шуміло, ніби буря, / І звільна тихло, слабло, лиш бриніло, / Мов скімлення прибитої собаки, / Мов зойк розпуки десь з глибин землі...») [6, с. 28–29].

Онїричні й візійні мотиви характерні для різних періодів розвитку літератури. І. Франко у своїй літературній практиці продовжив цю традицію, у формі візій написані твори «Каменярі», «Святовечірня казка», «Сон князя Святослава», «Похорон» та ін. Як слушно зазначає М. Стринаглюк, «очевидно, що тут дався взнаки не лише вплив літературної традиції, а й певні автобіографічні чинники, особливості психіки І. Франка, його емоційна вразливість. Відомий епізод втечі хворого письменника з лікарні викликає виразні алюзії з подіями в поемі «Похорон»: після виснажливої ночі приятелі знайшли на цвинтарі зодягненого в саму сорочку Мирона, який, прийшовши до тям, визнав усі свої переживання галюцинаціями «місячної ночі». З біографії І. Франка відомо, що подібні виснажливі сні, видіння (наприклад, переслідування І. Франка духом М. Драгоманова), марення і галюцинації були супутниками усього життя письменника, хоча й турбували його лише періодично. Цей особистий досвід переломлювався крізь призму мистецького світовідображення» [5, с. 520].

Медична тема представлена і в поемі «Бідний Генріх» (1891), канвою для якої, як зазначав І. Франко, «... послужила поема старонімецького поета XII віку Гартмана фон Ауе... Я не даю перекладу старого німецького твору і держуся ближче тої переробки, яку в 30-х роках нашого віку зладив Шаміссо... Розуміється, і сю переробку я не перекладав дослівно» [6, с. 457]. І. Франко виробив для себе «культурно-історичний» підхід до літературних пам'яток минулих епох: «Пристаюючи до оцінки твору літературного, я беру його поперед усього як факт духовної історії даної суспільності, а відтак як факт індивідуальної історії даного письменника, т.є. стараюсь приложити до нього метод історичний і психологічний. Вислідивши таким способом генезис, вагу і ідею даного твору, стараюсь поглянути на ті здобутки з становища наших сучасних змагань і потреб духовних та культурних, запитую себе, що там знаходимо цінного, поучаючого і корисного для нас» [10, с. 311].

У центрі сюжету поеми життя славного лицаря Генріха фон дер Ауе, на якого була послана «болість зла, гидка та невлічима», «струп огидний,

що проказа зветься» [6, с. 277]. Внаслідок цього він покидає «замок свій високий» і поселяється в хаті свого підданого мужика. Про спосіб одужання повідомляє Генріха салернський лікар – його пораду передає у І. Франка сам Генріх селянинові, в якого зупинився мешкати: «Приведіть мені, – говорить доктор, – / Непорочну, чисту дівчину, / Що за вас сама, по добрій волі / Вмерти схоче і живцем із груді / Дасть собі живеє серце винять, – / Отсе й буде лік на вашу болість» [6, с. 279]. У поемі виведений образ простої селянської дівчини, яка жертвовно готова віддати кров власного серця заради зцілення пана Генріха (за давніми уявленнями від прокази могла вилікувати лише кров дівчини). Реалістичні описи прощання дівчини з батьками та її від'їзду з Генріхом до лікаря в Солерну сприймаються як символічні. Наративна передача лікарем прижиттєвих мук, які неминуче мають чекати на дівчину, якщо вона не відмовиться від самопожертви, характеризується натуралістичними подробицями зорового, тактильного характеру. Це вербальне відтворення, можна сказати, певних елементів анатомування тіла живої людини: «Я ж тебе цілком роздіти мушу, / Шнурами зв'язати руки й ноги, / До залізних кілець прив'язати, / Краяти ножом живеє тіло / І пилою пропиляти ребра, / Поки зможу руку в грудь уткнути. / Буду в груді лапати рукою, / Поки вловлю серце трепетливе. / Ти жива ще будеш, все меш чути, / А як серце я візьму рукою, / Буду торгати жили кровноносні, – / Ти жива ще будеш, се ще вчуєш. / Аж як жили я порву і серце / Вийму з груді, – ні, мене самого / Дрож проходить і мороз проймає / На сю думку!...» [6, с. 287–288]. Вражає й відсторонене сприйняття дівчиною медичного інструменту для здійснення всіляких операцій, опису лікарської «робітні»: «Озирнулась по склепу дівчина: / Скрізь кліщі і гаки, скла і труби, / Дивоглядне і страшне знаряддя, / Черепи і кості чоловічі / І великий стіл насередині, / Весь червоний, з гаками й ланцями, / А на нім лежать ножі блискучі» [6, с. 289]. Автор у такий спосіб певною мірою знайомить читача й зі станом медичних знань періоду Середньовіччя.

Кульмінаційним моментом поеми є показ мук сумління Генріха, який, почувши, як лікар гострить ніж об камінь, і заглянувши через шпарку в «операційну», втрачає спокій і вирішує відвернути смерть дівчини. Як вказує А. Каспрук, «у змалюванні цієї сцени І. Франко виявив надзвичайну побутову і психологічну достовірність» [2, с. 180].

Медична проблематика у цій поемі, як і в інших творах письменника, діалектично вписана в систему філософського осмислення вітальних, еротичних і танатологічних тем, добра-зла, особистості суспільства-світу, сенсу буття.

Образи лікарів виведені і в прозових творах письменника, зокрема повісті «Маніпулянтка», «Як Юра Шикманюк брів Черемош», «Із записок недужого» та ін.

Так, в основі сюжету в «Маніпулянтці» – зображення життя сироти Целі в пана Темницько-

го, «одинокого друга її покійного дідуся» [8, с. 40] до і після приїзду сина-лікаря. Письменник не ставив собі за мету показати лікарську діяльність молодшого Темницького, але певні деталі спрацьовують на створення професійної характеристики. Він «скінчив у Відні медицину і практикував при тамошній клініці» [8, с. 37]; «Доктор Темницький був високий, плечистий, сильно збудований мужчина, з правильними обрисами лица, з буйним, темним заростом. Рухи його були повільні і поважні, голос баритоновий, трошечки хрипкуватий, погляд холодний і немов наскрізь пронизуючий. З кожного руху, з кожного слова його було видно, що сей чоловік має дуже високе розуміння про свою вартість, що вміє панувати над собою, але zarazом уміє і любить панувати над іншими і привик поборювати всякі труднощі, що стоять на заваді замислам. Ворог усякого сентименталізму, він поглядав на світ холодним оком анатома і віддавна привик судити всіх і вся тільки з погляду свого улюбленого «я»... Хоч мав, напевно, не більше тридцяти літ, то, проте здавалося, що у нього не було ніколи тої «шумної» молодості, що він ніколи не віддавався ніяким ілюзіям, не знав, що то запал і ентузіазм, що ціле його життя було рівною, простою лінією, без збочень, скоків і закрутів, без надмірних напружень, але і без слабостей і знесилля. Як у добрій машині, так і в нього все, здавалося, було обраховане, зважене і згори зведене до певної рівноваги» [8, с. 38].

І. Франко дуже вдало створив ефект очікування негативу, який привнесено в атмосферу дому старого пана Темницького його сином – «відразу вніс із собою до того тихого гнізда якийсь острій, задушливий дух, що від першої хвили проняв Целю якоюсь тривогою, почав стискати її груди якимось невиясненим прочуттям остраху і небезпеки» [8, с. 37]. Батько й син є своєрідними двійниками, масками, вони утримують першоелемент певного коду ставлення до жінки, не випадково автор наголошує на їх сутності у листі Семіона Стоколоса до Целі – «стережися, пані, зарівно батька, як і сина» [8, с. 46].

Лікар Темницький – добрий психолог. Вся його поведінка, мова, доторки, теми розмов, позиція з тої чи іншої проблеми реалізують наперед змодельовані ситуації. Автор поетапно розкриває маскування лікаря, який уміє приховати своє лукавство, лицемірство риторикою щирості: лікар виявляв «спокійне, але просте і щире заінтересування», «щирість, далеку від усякої афектації», «приємне добродушся» [8, с. 54], «говорив сердечно» [8, с. 79]; «Слова плили у доктора гладко, плавно, мов журкотячий потік, а кожне слово з дивним якимось нагоном влучало в груди бідної дівчини» [8, с. 55]. Розмови молодшого Темницького з Целею конотативно виступають індикатором його підступності, несправжності – «Говорячи, доктор не глядів на неї, як коли би знав, що вираз його очей чинить на неї пригноблююче значення» [8, с. 56].

Порушуючи проблему жіночої емансипації, І. Франко певною мірою несподівано показує перемогу головної героїні над своїми антагоністами. Целя використовує свою поліфункціональну маску для демаскування лікаря. Письменник підкреслює динамізм діалогів персонажів, у яких відчитуються їх характери-маски. Так, лікар говорить, «удаючи заклопотаного» [8, с. 84], «з міною ображеної невинності» [8, с. 85]; «Він окинув її бистро питаючим зором, у котрім на момент мигнуло щось як злобна насмішка і певність побіди» [8, с. 85]. Прозріння Целі пов'язане з випадковим потраплянням до її рук листа Амалії Шмідт, з якого вона дізнається, що це не наречена лікаря, як він це представляв у своїй брехливій версії, а його покоївка. Саме цей момент у сюжеті твору стає поворотним у поведінці Целі, вона активно починає зривати маску з лікаря. Яскраві авторські натяжки в поведінці героїв під час їхнього діалогу вказують на знання Целі про існування масок обох Темницьких і демаскування їх. Целя говорить «напів гумористично, а напів з якимось нервовим неспокоєм» [8, с. 83], вимагаючи щирості від лікаря, підтвердження його практичності, а не вдавання з себе поета.

Справжня людська й професійна сутність доктора розкривається після того, як його наміри отримують фіаско. Він кидає Целю у стані, можна сказати, істерики, складного нервового напруження: «...Знаю, в яким значінню ви хотіли мене збити своєю! Боже мій, Боже! – додала вибухаючи голосним плачем... – І що я вам завинила, що ви так насміхаєтеся наді мною? Що ви, як ті вовки, від першої хвили тільки над тим і міркуєте, щоб пожерти мене, втоптати в болото, зогидити у власних очах!» [8, с. 87]. Лікаря перестає цікавити дівчина, коли вона розвінчує мету його любовної інтриги: «І, заливаючися гарячими слізьми, в знесиллі вона впала лицем до подушки. Тяжке хлипання потрясло всім її тілом. Доктора давно вже не було в покої...» [8, с. 87].

Повість «Як Юра Шикманюк брів Черемош» І. Франка репрезентує образи представників світської інтелігенції Карпат лікаря і священика, які виконують терапевтичну функцію рятівників головного героя і його родини.

У творчій спадщині Івана Франка є твори в генологічному плані співвідносні з жанром записок, спогадів лікаря, відомих у В. Вересаєва, М. Булгакова, М. Левицького на підставі їх практичної лікарської діяльності. Якщо в основі записок і спогадів відомих письменників-лікарів використані враження від складних випадків з їхньої діяльності, то у Франка – осмислення історичної місії письменника, болісний шлях самопізнання («Із записок недужого», «Історія моєї хвороби»). Цікавими й повчальними у творі «Із записок хворого» є спостереження й відгуки наратора щодо представників медичного персоналу, а також відтворення власних почуттів й відчуттів, вияснення

причин і наслідків хвороби, її симптомів, виконання порад лікаря і їх коментарі, які документуються за годинами: «Чому, приміром, ні сам доктор, ані ніхто другий не хоче мені сказати, відки і яким способом я тут взявся і що се властиво за слабкість була, що мене не тільки підкосила, але й пам'яті позбавила о тім, як я в ню запав? І що я вже намучився над тим від часу мого выздоровлення, щоб пригадати собі все те, – годі та й годі! А раз попавши на ті питання, я почуваю в собі якусь несамовиту жадобу – прояснити собі все те, дізнатися о всім, і мені здається, що за тою заслоною забуття лежить щось таємниче, щось, може, гарне і обіцяюче, а може, страшне, але на всякий спосіб щось глибоко зв'язане з цілою мою долею» [7, с. 202]. У цьому творі епічна розповідь переривається риторичними запитаннями, враженнями від літературних, музичних творів, їх терапевтичного впливу на організм людини. Драматизм світовідчуття письменника пояснюється як фізичним станом, так і складними й важкими внутрішніми переживаннями щодо свого призначення як митця й провідника свого народу.

Про можливість організму людини, колосальну працездатність, уміння мобілізувати дух, тіло на щоденну до фанатичного самозосередження роботу свідчать розповіді в «Історії моєї хвороби». Про своє самопочуття наприкінці 1907–1908 рр. занотовує письменник у цих записах: «...чув себе зовсім обезсильним, перебув страшенний, майже двонедільний напад мігрені, сполучений з ненастанним дзвоненням в ушах і змушений був, нарешті, засягнути лікарської допомоги»; «Протягом 14-ти днів у марті я не міг ані вдень, ані вночі заснути, не міг сидіти, і коли, проте, не переставав робити, то робив се серед страшного болю. Тільки ходячи, особливо по дворі, по холоднім повітрі, я почував деяку полегкість. Др. Коссак не вмів мені на сей біль нічого порадити і радив тільки гігієнічні способи: не робити, не читати, не писати нічого» [12, с. 179].

І попри ці фізичні болі, відіння, галюцинації, що переслідували митця, він лікував свою хворобу працею. Про цей надзвичайно складний, мало досліджений, свідомо замовчуваний період останнього десятиліття життя, поєднання, з одного боку, нестерпних фізичних і психічних мук та, з іншого, – надзвичайно дивовижної творчої і наукової діяльності І. Франка написано Я. Мельник книгу «З останнього десятиліття Івана Франка» (Львів, 1999).

І. Я. Франко, як і багато письменників світової літератури, Е. Золя, Г. Флобер, Ч. Дікенс, О. де Бальзак, О'Генрі, Л. Толстой, І. Тургенєв,

В. Вересаєв, А. Чехов, Ф. Достоевський, М. Булгаков, С. Моем та ін. у своїх творах виявився проникливим психологом, психоневрологом, терапевтом, силою свого генія й інтуїції він створив галерею особистостей зі складними психологічними колізіями, прагнув бути передусім «цілим чоловіком», людиною цілісною, *homototus*. Аналізуючи внесок І. Франка як «аристократа духу» в національну й світову культуру, акад. Жулинський М. Г. слушно зазначає: «Сам процес формування духовних «аристократів», універсального розуму, здатного охопити колосальний за змістом і обсягом світ людського життя, надзвичайно складний, бо вимагає не лише великої праці на ниві освіти, науки, культури, історії – всього комплексу знань про людину і світ, а й удосконалення душі. І тут на передній план виступає проблема добра і зла, любові і ненависті, світла і тіні, «чоловіцтва» і «звірства» (за І. Франком), Білого демона і Чорного демона, *врешті-решт*, Життя і Смерті» [1, с. 55].

Творча спадщина І. Франка, яка видана у 50-ти томах, і ще нараховує таку ж кількість, відтворює нелегкий духовно-світоглядний шлях митця і мислителя до усвідомлення своєї ролі як духовного пророка нації, «якому судилося пережити зневагу, образи, відчуження від свого народу, зневіру і каяття, самотність і радість відкриття високої правоти самопожертви в ім'я духовного прозріння тих, кого він виводив з пустелі рабства та національної сліпоти» [1, с. 132].

У творах нашого пророка і титана мислі можна знаходити відповіді на різні екзистенційні питання, на місце людини в соціумі, вони становлять невичерпне джерело всебічного пізнання людини, її тіла, душі й духу, стають для фахівців різних професій прикладом самопожертви задля незнищенності духу, «що тіло рве до бою», моральної енергії тих, що «рвуться весь вік до мети і вмирають на шляху», пошуку істини й сенсу життя.

І. Франко усвідомлював, як «много важить слово...», яке може як убивати, так і лікувати, виконувати найрізноманітніші функції. На схилі свого земного життя він висловив свій сум і печаль у такому зізнанні: «Не в тім моя мука, що терплю фізично, але в тому більша мука, що стільки часу проминуло, а я не можу докінчити моїх зачатих праць. Скільки в моїй голові набралось тем та важких гадок, а мої гадки не хочуть зі мною йти до гробу» [цит. за: 4, с. 111]. Найвища мудрість життя і творчості І. Франка криється в любові до людини. Згораючи сам, він світив і світить іншим. Цей латинський афоризм став життєвим кредо для багатьох діячів науки і культури, зокрема й лікарів.

Література

1. Жулинський М. Він знав, «як много важить слово» / М. Жулинський. – К. : Видавничий центр «Просвіта», 2008. – 136 с.
2. Каспрук А. Українська поема кінця XIX – початку XX століття : Ідеї, теми, проблеми жанру / А. Каспрук. – К. : Наукова думка, 1973. – 254 с.

3. Ляшкевич П. Дві хвороби святого Валентія / П. Ляшкевич // Вісник Львівського університету. Серія «Філологія». – Вип. 35. – С. 170–178.
4. Мельник Я. З останнього десятиліття Івана Франка / Я. Мельник; Львівський держ. ун-т ім. Івана Франка. Інститут франкознавства, Інститут українознавства ім. І. Крип'якевича НАН України. – Львів, 1999. – 208 с.
5. Стринаглюк М. Агіографічний компонент сюжетотворення в поемах Івана Франка / М. Стринаглюк // Іван Франко: дух, наука, думка, воля : матеріали Міжнарод. наук. конгресу, присвяч. 150-річчю від дня народження І. Франка, м. Львів, 27 вересня – 1 жовтня 2006 р. – Т. 1. / М-во освіти і науки України, Львівський нац. ун-т ім. І. Франка. – Л. : Видавництво ЛНУ ім. І. Франка, 2008. – С. 516–526.
6. Франко І. Зібрання творів: У 50 т. / І. Франко. – Т. 4: Поезія. – К. : Наукова думка, 1976. – 472 с.
7. Франко І. Зібрання творів: У 50 т. / І. Франко. – Т. 15: Повісті та оповідання (1878–1882). – К. : Наукова думка, 1978. – 512 с.
8. Франко І. Зібрання творів: У 50 т. / І. Франко. – Т. 18: Повісті та оповідання (1888–1892). – К. : Наукова думка, 1978. – 488 с.
9. Франко І. Зібрання творів: У 50 т. / І. Франко. – Т. 26: Літературно-критичні праці (1876–1885). – К. : Наукова думка, 1980. – 463 с.
10. Франко І. Зібрання творів: У 50 т. / І. Франко. – Т. 27: Літературно-критичні праці (1886–1889). – К. : Наукова думка, 1980. – 464 с.
11. Франко І. Зібрання творів: У 50 т. / І. Франко. – Т. 49: Листи (1886–1894). – К. : Наукова думка, 1986. – 811 с.
12. Франко І. Історія моєї хвороби. Листи з 1908 року / І. Франко // Парадигма. – 1998. – Вип. 1. – С. 178–192.

Ольга Турган

МЕДИЦИНСКАЯ ПРОБЛЕМАТИКА В ТВОРЧЕСТВЕ И. Я. ФРАНКО

Аннотация. В статье анализируются некоторые аспекты медицинского дискурса в творческом наследии И. Франко, которые проявляются на уровне проблематики, образной и генеалогической системы, а также философских, морально-этических, эстетических взглядов художника слова.

Ключевые слова: творчество, психоаналитика, автор, образ, записки, история болезни, экзистенциальные состояния.

Olha Turhan

MEDICAL PROBLEMS IN IVAN FRANKO'S CREATIVE WORKS

Abstract. In article some aspects of a medical discourse in creative heritage of I. Franko are analyzed, which are shown at the level of a perspective, figurative and genealogic system, and also philosophical, moral and ethical, esthetic views of the artist.

Key words: creative works, psychoanalyst, author, image, notes, medical record, existential states.

Стаття надійшла до редакції 30.08.2016 р.

© *Турган Ольга Дмитрівна* – доктор філологічних наук, професор, завідувач кафедри культурології та українознавства Запорізького державного медичного університету.